

УДК 821.163.41:821.163.42
DOI: 10.30970/sls.2021.70.3749

**ЦЕНТРАЛЬНОЄВРОПЕЙСЬКИЙ ЛІТЕРАТУРНИЙ КОСМОПОЛІТИЗМ:
“ЕНЦИКЛОПЕДІЯ МЕРТВИХ” ДАНИЛА КІША ТА
“МУЗЕЙ БЕЗУМОВНОЇ КАПІТУЛЯЦІЇ” ДУБРАВКИ УГРЕШИЧ**

Марина ГОГУЛЯ

*Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка Національної академії наук України
Відділ зарубіжних і слов'янських літератур
вул. Грушевського, 4, Київ, 01001
e-mail: marynagogulia@gmail.com*

У статті окреслюються риси літературного космополітизму як естетичної категорії на прикладі циклізованої збірки оповідань “Енциклопедія мертвих” Данила Кіша та роману “Музей безумовної капітуляції” Дубравки Угрешич. Визначається вплив творчості Д. Кіша на поетику Д. Угрешич, а також подібність на рівні мотивів, символів, світоглядних орієнтирів, структури, жанрових характеристик і художніх прийомів.

Ключові слова: музей, енциклопедія, бібліотека, пам'ять, космополітизм.

Одним зі світоглядних феноменів Центральної Європи як культурного простору є космополітизм. Зумовлений упродовж цілого ХХ ст. потребою втечі від авторитарних режимів, переслідуваннями чи бажаннями не мати жодного стосунку до цих режимів, не бути дотичним до воєн, ними розпалюваних, космополітизм викристалізувався у життєву філософію, притаманну представникам інтелігенції, що жила на теренах “між Німеччиною і Росією” (Ю. Андрухович). До неї, безперечно, належать сербський письменник Данило Кіш і хорватська письменниця Дубравка Угрешич.

Літературний космополітизм як різновид космополітизму культурного відзначається тим, що у ньому порушуються проблеми ідентичності героїв у ракурсі світового громадянства, нерідко описується співіснування різних ідентичностей без домінування якоїсь національної. Такі твори уникають патріотичного пафосу, тяжіють до принципу “чистого”, “політично незаангажованого мистецтва” і зосереджуються на загальнолюдських, універсальних проблемах.

Мета даної розвідки – визначити спільні жанрові, інтертекстуальні і світоглядні характеристики збірки оповідань “Енциклопедія мертвих” (1983) Данила Кіша і роману “Музей безумовної капітуляції” (1996) Дубравки Угрешич.

Творчості Кіша присвячено чимало монографій і статей, як і літературному доробку Угрешич, однак у працях про Кіша тема космополітизму згадується принагідно, у зв'язку з Центральною Європою, до якої себе геополітично і культурно відносив прозаїк. Це, зокрема, дисертація британської літературознавиці Мар'яни Неделькович “Пильність Кіша: етика як естетика в прозі Данила Кіша” (Nedeljković, 2016), серія статей наукового збірника, що вийшов у Польщі, “Національна і наднаціональна моделі

культури: Центральна Європа і Балканський півострів” (Gvozden, 2002, s.83–94; Pantić, 2002, s.77–82; Richter, 2002, s.95–101), публікація Зорана Мілутиновича “Територіальна пастка: Данило Кіш, культурна географія та геополітична уява” (Milutinović, 2014, s.715–738) і біографічний нарис британського історика Марка Томпсона “Свідство про народження. Історія Данила Кіша” (Thompson, 2014, s.475–477).

Космополітичному наративу Угрешич приділялося більше уваги: у дисертації Іви Космоса “Мапування екзилу у творах постюгославських авторів” (Kosmos, 2015), статтях Ведрани Величковиц “Трішки расист: Дубравка Угрешич, космополітизм і післяюгославський стан” (Velicković, 2015, s.145–159) та “Східна Європа і раса: космополітизм та постюгославські умови в есеях Дубравки Угрешич” (Velicković, 2019, s.167–186), есеї Карена Вануски “Громадянка літератури: Дубравка Угрешич” (Vanuska, 2009), статті норвезького літературознавця Стійна Вервата “Угрешич, Гемон і парадокси літератури космополітизму, або про «світову» (пост-) югославську літературу у часи глобалізації” (Vervaet, 2016, s.161–169). Як свідчить здійснений огляд, проблему літературного космополітизму у творах обох прозаїків більшою мірою вивчали за кордоном, аніж на батьківщинах цих авторів.

У цій же праці зроблена спроба розглянути елементи літературного космополітизму у творах Кіша й Угрешич, розкрити зв'язок між аналізованими творами і таким чином виявити нові грані трактування окремих їхніх символів та епізодів.

Оповідання “Енциклопедія мертвих” з однойменної збірки Кіша та роман “Музей безумовної капітуляції” написані за межами батьківщин авторів, в еміграції. Данило Кіш переїхав з Югославії до Франції після цькування його через попередню збірку оповідань “Гробниця для Бориса Давидовича” (1976); Дубравка Угрешич емігрувала у 1993 році під час війни Хорватії за незалежність – через критику її антинаціоналістичної позиції у вітчизняних ЗМІ, після чого мешкала в Нідерландах і США. В екзилі обоє продовжили свою літературну діяльність, порушуючи у своїх творах найпоширеніші теми літературного космополітизму – реалії життя за кордоном, ностальгію за батьківщиною та попереднє життя на ній, які здебільшого поєднуються в одному творі.

Для Кіша вигнання стало певною мірою повторенням родинної історії про єврейський космополітизм, характерний для Центральної Європи, підтвердженням його гіпотези про “родинну безталанність” (Kiš, 1979, s.52), а єврейську долю в умовах тоталітарних режимів ХХ ст. він сприймав як метафору долі людства. Дубравка Угрешич теж вбачає в літературному космополітизмі певну тяглість, традицію. В інтерв'ю з українським письменником Юрієм Андруховичем вона констатувала, що “вигнання й еміграція – це... найстаріші культурні тексти, які написало людство, почавши від Адама і Єви, вигнаних з раю” (Розмова Юрія Андруховича з Дубравкою Угрешич про досвід землі, що втікає з-під ніг, 2021).

Варто відзначити якщо не пряме наслідування, то спільні літературні смаки обох письменників, які не мають суттєвої різниці у віці (Кіш старший від Угрешич всього на 14 років) і які творили певний час в одній культурно-історичній епосі: літературний дебют хорватської письменниці припадає на 1970-ті – саме тоді Данило Кіш писав свої головні твори – роман “Клепсида” (1972), збірку оповідань “Гробниця для Бориса Давидовича” (1976), літературну есеїстику. Захоплення Угрешич Кішем очевидне, наприклад, у рецензії до книжки Марка Томпсона про Кіша (Thompson, 2014), де письменниця і літературознавиця називає його “великим європейським письменником” (Birth Certificate, 2021). Кіш вважав себе “єдиним югославським письменником”

ком”, а “югостальгічка” Угрешич відома, як і Кіш, своєю критикою націоналізму. Відомим є запропонований Угрешич концепт “культури брехні” з її однойменної книги есеїв, яку так охарактеризував польський літературознавець Ернест Меджельський: “У збірці антиполітичних есеїв саме під такою назвою авторка, що перебуває в опозиції до тогочасної влади, характеризує хорватський політичний і культурний простір як соціотехнічно сфальсифікований і сповнений брехливих міфів і пересудів терен, де орудує зло і нетолерантність... Тут... медіа... свідомо підтримують фальшивий міф величності й вищості хорватського народу”, критик вважає цей стан божевільням, подібно як Кіш націоналізм – “колективною параноєю” (Miedzielski, 2014, s.97).

Спільним для обох творів є те, що вони присвячені покійним вже близьким людям авторів як ключовим особам, з якими пов'язані спогади про життя на батьківщині: оповідання “Енциклопедія мертвих” Кіша – його тестю Джордже Міочиничу, а роман Угрешич – матері, Веті Угрешич.

Об'єднує ці твори й те, що вони спираються на подібні просторові символи, а саме **бібліотеку** (“Енциклопедія мертвих”) і **музей** (“Музей безумовної капітуляції”), які в дусі постмодернізму сигналізують про політичність і ризомність оповіді. Призначення бібліотеки, як і енциклопедії, яка займає її простір – зберігання писемних знань, у тому числі пам'яті про людей та їхню епоху. Збереження пам'яті, її фіксація, інвентаризація є також завданням музею, що, як і бібліотека, є лабіринтами, якими блукає разом із оповідачем читач, долучаючись до процесу творення сенсів тексту. Перед ним стоїть завдання віднайти логіку оповіді і зв'язки між частинами твору, про що попереджає на початку свого роману Угрешич: “Якщо йому [читачеві] здається, що між розділами немає смислових або прямих зв'язків, хай буде терплячим: ці зв'язки поступово встановляться самі” (Угрешич, 2020, с.8). Проте роман Угрешич – про різні музеї, а не про один музей, і не про єдину форму збереження пам'яті. Музей перебуває в конкретному місці, є немобільним і публічним, тоді як **“скриня пам'яті”** (Ассман, 2012, с.38), такий собі ковчег, у романі “Музей безумовної капітуляції” – це мамина торбинка зі свинячої шкіри, в якій вона тримає фотографії, а також упорядкованіша версія цієї “скрині пам'яті” – **альбом**. Обидва різновиди “скрині пам'яті” є приватною річчю, обидва мігрант може переносити (чи перевозити) з місця на місце.

Варто відзначити, що розділ роману “Музей безумовної капітуляції” – “Домашній музей” – за будовою й оповідними особливостями доволі подібний до роману “Клепсидра” Данила Кіша наявністю **кількох оповідачів**, що деформує і суб'єктивізує часопростір, а з ним і образ минулого, а також скасовує монополію на бачення світу. Перша оповідна форма, яку застосовує Угрешич у підрозділі “Поетика сімейного альбому” (Угрешич, 2020, с.25) – це я-нарація, що ведеться з дистанції часу від імені доньки-спостерігачки, яка описує фотографії з альбому матері. Друга оповідна форма у підрозділі “Записник у квітчастій палітурці” також послуговується першоособовою нарацією, але від імені іншої протагоністки – матері головної героїні, що перебуває у центрі сюжету. Третя оповідна форма задіяна у підрозділі “Шоколадне яйце”, де першоособовим наратором є протагоністка-донька, що переповідає життя матері, але вже не з побаченої фотографії, а з почутих спогадів, переказаних з вуст у вуста. Ця третя форма нарації найближча до оповіді в “Енциклопедії мертвих”. Отже, Угрешич, як і Кіш у “Клепсидрі”, використовує різні способи представлення однієї й тієї ж дійсності. Якщо це й не пряме наслідування Кіша, то творення в одній і тій же ранньопостмодерністській поетиці, що свідчить про близькі літературні смаки письменників.

У цій розвідці варто приділити більше уваги розділу II “Домашній музей” згаданого роману Дубравки Угрешич, де є посилання на “Енциклопедію мертвих” Данила Кіша, яку на схилі літ читає мама головної героїні, про що записує у власному щоденнику: “Немає нічого нового для читання, тому знову читаю ‘Енциклопедію мертвих’ Данила Кіша, мені подобається” (Угрешич, 2020, с.75). У цьому короткому уривку щоденника – ключ до глибшого розуміння роману і до з’ясування інтертекстуальних і стилістичних зв’язків між обома творами.

Що ж саме могло сподобатися матері протагоністки “Музею безумовної капітуляції” в “Енциклопедії мертвих” Кіша? Ідеться, очевидно, передусім про саме оповідання “Енциклопедія мертвих” серед інших оповідань збірки Кіша, адже в ньому мама оповідачки впізнає себе у герої-батькові нараторки Кіша, дивиться на нього, наче на себе у дзеркало, переживає ті самі події – поступово, як і він, готується до смерті, крок за кроком переживає стадії старіння і вмирання.

Цікавим є мотив квітки в обох творах: в оповіданні Кіша форму квітки має ракова пухлина, яка росте у тілі батька протагоністки і принесе йому смерть, в романі Угрешич матір згадує старця одухотворено-божественного вигляду (“зі шляхетним обличчям”), який у потязі до Югославії приймає від неї, молодій красуні, яка щойно ступила в нове, емігрантське життя, яблуко і дарує їй натомість шкірку від яблука у формі красивої троянди, немов передбачивши її подальший, визначений у той самий момент життєвий сценарій. “Її життя видається мені дешевою, раз і назавжди виданою ... одежиною” – стверджує оповідачка, підсумовуючи життя матері (Угрешич, 2020, с.85). Дешевий одяг, немов життєва парадигма, яку неможливо було змінити; троянда зі шкірки від яблука як занадто дешевий подарунок навзаєм – ці метафори переконливо свідчать не лише про те, що в еміграції мати-героїня більше втратила, ніж здобула, а й про ціле нещасливе повоєнне покоління, що не знало достатку і гідного життя.

Угрешич фіксує епоху Тіто, що припадає на більшу частину життя матері оповідачки, виставляючи в потік нарації, немов музейні експонати, речі, що вже зникли з ужитку, реалії й артефакти тих часів. Обидва твори розповідають про те, чого вже нема, що можна побачити хіба що в музеї чи про що можна довідатися лише з книжки – про те, що відійшло до світу мертвих.

Віддзеркалення в “Енциклопедії мертвих” власного життя – не єдине, що могло привабити в ній героїню Угрешич. Є й щось відмінне, але симпатичне їй. В “Музеї безумовної капітуляції” особливе місце відводиться фотографіям, яких, до речі, в “Енциклопедії мертвих” майже нема, крім однієї-єдиної, яка була кимось невідомим зауважена вдома у героїні оповідання і передрукована (що створює моторошне відчуття повсюдного стеження – ефект “всевидячого ока”).

У творі Угрешич порушує таку важливу тему, як модифікація пам’яті, наводячи приклад із ретушуванням фотографій як “переписування” минулого. Воно може бути як вимушеним (цензура і самоцензура), так і самовільним (прагнення прикрасити, покращити минуле). Авторка показує, що редагування біографій робить їх однаковими між собою і фальшивими (подібним принципом керується і соцреалізм, який зображує нереальне, поліпшене, підправлене). Так само літературний принцип писати про минуле “гарно і правдиво”, про який розмірковує у романі Угрешич її оповідачка, представлений як утопічний, позбавлений свободи, характерний для політично заангажованої літератури.

Натомість, “Енциклопедія мертвих”, здається, досягла ідеалу свободи від будь-якої цензури. У ній містяться об’єктивні, описані з науковою прискіпливістю і без-

пристрасною деталізацією факти життя, вона не підлягає жодним обмеженням, крім одного: статті енциклопедії можуть бути присвячені лише небіжчикам, про яких ще ніхто не писав. Світ мертвих у візії Кіша – демократичний і справедливий, на відміну від світу живих.

Свобода фіксувати минуле, передавати пам'ять “без прикрас” – це розкіш, яку мати протагоністки – через тиск традиції чи через політичні умови – не могла собі дозволити. “Енциклопедія мертвих” не зазнає жодних сторонніх втручань, тоді як “Музей безумовної капітуляції” збирає й інвентаризує докази обмежень, поразок, капітуляції перед “великою історією”. Тому пам'ять у цих творах апелює до протилежного.

“Що більше ти пам'ятаєш, то ближче ти до смерті”, – стверджує оповідачка-донька “Музею безумовної капітуляції” (Угрешич, 2020, с.111). “Пишучи про маму, я виловлюю з мороку забуття й світліни себе самої, але вони водночас є й спільними” (Угрешич, 2020, с.110) – констатує вона всупереч цьому твердженню і вимальовує ідентичну картину клепсидри з однойменного роману Кіша, де батько і син є відображенням одне одного. Подібно уламки пам'яті – епізоди з життя в “Енциклопедії мертвих” – мають таке ж значення, як воскресіння, себто повернення з забуття – роблять вічним. Однак цього увіковічення не було б, якби людина не залишила цей світ. Життя і смерть або, за Кішем, любов і смерть, керують людською пам'яттю у симбіозі.

Таким чином, у моделі центральноєвропейського літературного космополітизму на прикладі творів Кіша й Угрешич літературний космополітизм відображається на рівні нарації, образів, символів, мотивів, цитувань інших текстів подібної космополітичної тематики. Тут автори ставлять за мету збереження і реконструкцію минулого з допомогою різних “резервуарів пам'яті” – спогадів, фотографій, артефактів, звичаїв. Надзвичайно потужно актуалізується тема свободи як основоположна для тоталітарних і посттоталітарних суспільств, яка проявляється або через цензурування пам'яті, або ж через фантастичні візії свободи від цензури.

Список посилань

Ассман, А., 2012. *Простори спогаду. форми та трансформації культурної пам'яті*. Київ: Ніка-Центр.

Кіш, Д., 2008. *Книга любові і смерті*. Львів: ЛА “Піраміда”.

Розмова Юрія Андруховича з Дубравкою Угрешич про досвід землі, що втікає з-під ніг, 2021 [online]. Читомо. Доступно: https://chytomo.com/rozmova-iurii-andruxovycha-z-dubravkoju-ugreshych-pro-dosvid-zemli-shcho-vtikaie-z-pidnih/?fbclid=IwAR1OQgoqcQQ9-xSbn6dvwO0UX6Oc_p0U2k-wWnqTwb3nlZHR-TmLlqaJ8Mo [Дата звернення: 1 червня 2021]

Угрешич, Д., 2020. *Музей безумовної капітуляції*. Чернівці: Книги XXI.

Birth Certificate, 2021 [online]. Cornell University Press. Доступно: <https://www.cornellpress.cornell.edu/book/9780801448881/birth-certificate/> [Дата звернення: 11 вересня 2021]

Gvozden, V., 2002. Danilo Kiš jako pisarz środkowoeuropejski: przyczynek do pisania i czytania tożsamości. W: B. Zieliński, red. *Narodowy i ponadnarodowy model kultury: Europa Środkowa i Półwysep Bałkański*. Poznań: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, s.83–94.

Kiš, D., 1979. *Čas anatomije*. Beograd: Nolit.

Kosmos, I., 2015. *Mapiranje egzila u djelima postjugoslavenskih autora*. Doktorski rad. Sveučilište u Zagrebu. Zagreb, Hrvatska.

Miedzielski, E., 2014. *Jedność w różnicy, różnice w jedności. Kartografowanie przestrzeni kulturowej współczesnej Chorwacji na podstawie prozy chorwackiej prelomu tysiącleci*. Poznań: Nauka i innowacje.

Milutinović, Z., 2014. Territorial Trap: Danilo Kiš, Cultural Geography and Geopolitical Imagination. *East European Politics and Societies*, 28, 4 (2014), pp.715–738.

Nedeljković, M., 2016. *Kiš's vigilance: ethics as aesthetics in the prose of Danilo Kiš*. PhD thesis. University of Westminster. London, United Kingdom.

Pantić, M., 2002. Wariacje na temat „Danilo Kiš i Europa Środkowa”. W: B. Zieliński, red. *Narodowy i ponadnarodowy model kultury: Europa Środkowa i Półwysep Bałkański*. Poznań: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, s.77–82.

Richter, A., 2002. Europa Środkowa u Danila Kiša. W: B. Zieliński, red. *Narodowy i ponadnarodowy model kultury: Europa Środkowa i Półwysep Bałkański*. Poznań: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, s.95–101.

Thompson, M., 2014. *Izvod iz knjige rođenih*. Beograd: Clio, s.475–477.

Veličković, V., 2015. “Justabit-Racist”: Dubravka Ugrešić, Cosmopolitanism and the Post-Yugoslav Condition. In: L. Platt and S. Upstone, eds. *Postmodern Literature and Race*. Cambridge: Cambridge University Press, pp.145–159.

Veličković, V., 2019. Eastern Europe and Race: Cosmopolitanism and the Post-Yugoslav Condition in Dubravka Ugrešić's Essays. In: Veličković, V. *Eastern Europeans in Contemporary Literature and Culture*. London: Palgrave Macmillan, pp.167–186.

Vanuska, K., 2009. Citizen of Literature: Dubravka Ugrešić. *The Quaterly Conversation*, 17, 2009 [онлайн]. Dubravka Ugrešić. Доступно: <https://www.dubravkaugresic.com/writings/wp-content/uploads/2020/11/Karen-VanushkaThe-Quaterly-Conversation.pdf> [Дата звернення: 6 вересня 2021]

Vervaet, S., 2016. Ugrešić, Hemon and the Paradoxes of Literary Cosmopolitanism: Or How to “World” (Post-) Yugoslav Literature in the Age of Globalization. У: A. Marčetić, Z. Večanović-Nikolić and V. Elez, eds. *Компаративна књижевност: теорија, тумачења, перспективе*. Београд: Филолошки факултет Универзитета у Београду, с.161–169.

References

Assman, A., 2012. *Spaces of memory. Forms and transformations of cultural memory*. Kyiv: Nika-Tsentr. (In Ukrainian)

Birth Certificate, 2021. [online] Cornell University Press. Available at: <https://www.cornellpress.cornell.edu/book/9780801448881/birth-certificate/> [Accessed September, 6, 2021]

Gvozden, V., 2002. Danilo Kiš as a Central European writer: contribution to writing and reading identity. In: B. Zieliński, ed. *National and Supranational model of culture: Central Europe and the Balkan Peninsula*. Poznań: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, s.83–94. (In Polish)

Kiš, D., 1979. *The Anatomy Lesson*. Beograd: Nolit. (In Serbian)

Kiš, D., 2008. *The Book of the Love and Death*. L'viv: LA “Piramida”. (In Ukrainian)

Kosmos, I., 2015. *Mapping of Exile in the Works of Post-Yugoslav Authors*. PhD thesis. University of Zagreb. Zagreb, Croatia. (In Croatian)

Miedzielski, E., 2014. *Unity in difference, differences in unity. Mapping the cultural space of contemporary Croatia on the basis of Croatian prose from the pre-millennium*. Poznań: Nauka i innowacje. (In Polish)

Milutinović, Z., 2014. Territorial Trap: Danilo Kiš, Cultural Geography and Geopolitical Imagination. *East European Politics and Societies*, 28, 4 (2014), pp.715–738.

Nedeljković, M., 2016. *Kiš's vigilance: ethics as aesthetics in the prose of Danilo Kiš*. PhD thesis. University of Westminster. London, United Kingdom.

Pantić, M., 2002. The variations on a theme „Danilo Kiš and Central Europe“. In: B. Zieliński, ed. *National and Supranational model of culture: Central Europe and the Balkan Peninsula*. Poznań: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, pp.77–82. (In Polish)

Richter, A., 2002. The Central Europe with Danil Kiš. In: B. Zieliński, ed. *National and Supranational model of culture: Central Europe and the Balkan Peninsula*. Poznań: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, pp.95–101. (In Polish)

The Conversation of Iurii Andrukhovych with Dubravka Ugrešić about the experience of the land that runs away from under your feet, 2021 [online]. Chytomo. Available at: https://chytomo.com/rozmova-iurii-andrukhovycha-z-dubravkoiu-ugreshych-pro-dosvid-zemli-shcho-vtikaie-z-pid-nih/?fbclid=IwAR1OQgoqcQQ9-xSbn6dvwO0UX6Oc_p0U2k-wWnqTWB3nlZHR-TmLIqaJ8Mo [Accessed in June, 1, 2018] (In Ukrainian)

Thompson, M., 2014. *Birth Certificate*. Belgrade: Clio, pp.475–477. (In Serbian)

Ugrešić, D., 2020. *The Museum of Unconditional Surrender*. Chernivtsi: Knyhy XXI. (In Ukrainian)

Vanuska, K., 2009. Citizen of Literature: Dubravka Ugrešić. *The Quaterly Conversation*, 17, 2009. [online] Dubravka Ugrešić. Available at: <https://www.dubravkaugresic.com/writings/wp-content/uploads/2020/11/Karen-VanushkaThe-Quaterly-Conversation.pdf> [Accessed September, 6, 2021]

Veličković, V., 2015. “Justabit-Racist”: Dubravka Ugrešić. Cosmopolitanism and the Post-Yugoslav Condition. In: L. Platt and S. Upstone, ed. *Postmodern Literature and Race*. Cambridge: Cambridge University Press, pp.145–159.

Veličković, V., 2019. Eastern Europe and Race: Cosmopolitanism and the Post-Yugoslav Condition in Dubravka Ugrešić's Essays. In: Veličković, V. *Eastern Europeans in Contemporary Literature and Culture*. London: Palgrave Macmillan, pp.167–186.

Vervaet, S., 2016. Ugrešić, Hemon and the Paradoxes of Literary Cosmopolitanism: Or How to “World” (Post-) Yugoslav Literature in the Age of Globalization. In: A. Marčetić, Z. Bečanović-Nikolić and V. Elez, eds. *Encompassing Comparative Literature: Theory, Interpretation, Perspectives*. Belgrade: Faculty of Philology, University of Belgrade, pp.161–169.

**CENTRAL EUROPEAN LITERARY COSMOPOLITANISM:
“ENCYCLOPEDIA OF THE DEAD” BY DANILO KISH AND
“MUSEUM OF UNCONDITIONAL SURRENDER” BY DUBRAVKA UGREŠIĆ**

Maryna HOHULIA

*T. H. Shevchenko Institute of Literature of the National Academy of Sciences of Ukraine
Department of Foreign and Slavic Literatures
Hrushevskiyi, 4 street, Kyiv 1, 01001
e-mail: marynagogulia@gmail.com*

Abstract

Background:

This work compares the story *Encyclopedia of the Dead* by Danilo Kiš and novel *The Museum of Unconditional Surrender* by Dubravka Ugrešić which were written outside the homeland of their authors. It is used the definition of the *literary cosmopolitanism* as a kind of cultural cosmopolitanism which is characterized raising the issue of identity of heroes in the perspective of world citizenship, often depicting the coexistence of different identities without the specifying a national one. The article studies the influence of Kiš's poetics on Ugrešić's poetics, intertextual relations in the mentioned works.

Purpose: The similarity at the level of motives, symbols, worldviews, structure, genre features, artistic techniques as main characteristics of the literary cosmopolitanism is studied in this article.

Results: The Central European literary cosmopolitanism in the works by Kiš and Ugrešić is reflected in narration, images and symbols, motives, quotations of the other texts with the similar, cosmopolitan themes. Here the authors set the task of preserving and reconstructing the past by the various "reservoirs of memory" such as memories, photographs, artifacts, customs. The topic of freedom is extremely relevant as a fundamental one for totalitarian and post-totalitarian societies, which is manifested here either through the censorship of memory, or through the fantastic visions of freedom from censorship.

Keywords: museum, encyclopedia, library, memory, cosmopolitanism.